

М. Х. ШЕРШУН
Державний комітет лісу України,
О. І. ДРЕБОТ
Інститут агроекології НААН України

МОДЕРНІЗАЦІЯ ЛІСОВОГО ГОСПОДАРСТВА В РИНКОВИХ УМОВАХ

У статті розглянуто проблеми та розроблено основні напрями модернізації лісового господарства України відповідно до ринкових умов на засадах сталого лісокористування.

Ключові слова: модернізація, лісовий комплекс, основні фонди.

В статье рассмотрены проблемы и разработано основные направления модернизации лесного хозяйства Украины соответственно рыночным условиям на засадах устойчивого лесопользования.

Ключевые слова: модернизация, лесной комплекс, основные фонды.

In the article the problems of modernization of forestry of Ukraine are considered according to market conditions on the ambushs of steady of steady forest used. Basic directions and ways of modernization of forestry are worked out.

Key words: modernization, forest complex, capital assets.

Модернізація – узагальнюючий термін, яких позначає сукупність економічних, політичних, державно-правових, психологічних, культурологічних зрушень та перетворень конкретного суспільства в напрямі його осучаснення і постійного вдосконалення; наближення соціальних і політичних систем та їхніх фрагментів до максимально можливого рівня розвиненості.

Таким чином, модернізація базується на внутрішньої здатності суспільства до якісної еволюції та повинна розглядатися як процес переходу від традиційного суспільства до сучасного, оновлення його відповідно до вимог сьогодення, тобто безперервного руху від простих до більш складних форм організації суспільно-політичного життя.

Головна умова модернізації галузі – ефективна податкова система, достатні обсяги інвестування, державне регулювання інвестиційного і стимулювання інноваційного процесів, державний захист вітчизняного виробника та ін. Мета модернізації – зростання обсягів і ефективності виробництва.

Нарівні конкретних інтерпретацій поняття *модернізація* виникає множина модифікацій тлумачень його змісту залежно від цілей, завдань та методологічних підходів до дослідження. Зіставлення та аналіз визначень дозволили виокремити такі характерні ознаки модернізаційного процесу:

- революційність, оскільки перехід від традиційності до сучасності супроводжується радикальними всеохоплюючими трансформаціями моделей людського існування і діяльності;

- синергійність – зміни в одній із сфер діяльності позначаються і на інших сферах, а загальний прогрес оцінюється на основі синергетичного поєднання модернізації кожної складового народного господарства;

- комплексність – процес, що не можна звести до якого-небудь одного фактору, аспекту, виміру. Вона повинна включати індустріалізацію, урбанізацію, диференціацію, секуляризацію, розповсюдження ЗМІ, грамотності й освіти, зростання політичної активності тощо;

- масштабність. Модернізація – процес глобальний, загальносвітове явище, обумовлене дифузиею сучасних ідей і технологій з центру до периферії світового господарства, з одного боку, та ендегенним розвитком інших спільнот – з іншого;

- тривалість, адже модернізація – довготривалий, а не одномоментний процес, який має динамічний характер за масштабністю змін, але при цьому він еволюційний за швидкістю їх здійснення;

- стадійність, тобто процес, в якому можливе виділення рівнів або фаз зрілості, через які повинно пройти суспільство. Суспільства можна порівнювати між собою і ранжувати відповідно до ступеня їхнього просування від "традиційності" до "сучасності";

- універсалізація. Існує багато типів традиційних суспільств, які докорінно відрізняються одне від одного, і спільним для них є лише одне – відсутність "сучасності". Модернізовані суспільства, навпаки, мають багато спільних ознак. Таким чином, модернізація стимулює тенденції до конвергенції спільнот;

- незворотність. Розпочавшись, процес модернізації не може бути зупиненим. Він може суттєво варіювати стосовно різних країн за ступенем змін, але не за їх напрямом;

- прогресивність (еволюційність). Модернізовані суспільства мають значно більші можливості порівняно з традиційними. Матеріальний і культурний добробут сучасного суспільства є значно вищим порівняно з традиційним.

Модернізація – це засіб формування нової моделі економіки, яка відповідно до свого потенціалу і можливостей була б здатна вирішувати завдання за наступними напрямками:

- підвищення ефективності виробництва;
- забезпечення конкурентоспроможності підприємств;
- виробництво конкурентоспроможної продукції;
- надання високоякісних послуг галузям економіки;
- поліпшення навколишнього середовища;
- гарантування соціально-економічної безпеки держави.

Реальна ієрархія пріоритетів модернізації економіки останніх років така: інституційні реформи, макроекономічна стабілізація, ефективність виробництва, економічне зростання.

Модернізація лісопромислового комплексу внаслідок специфічного характеру лісогосподарського виробництва та законодавчого декларування виключно державної форми власності на ліси та лісогосподарські підприємства значно поступається своїми темпами порівняно з іншими секторами економіки. Значні інституційні відмінності наявні, зокрема, між лісогосподарським та лісопромисловим комплексами: в першому переважають суб'єкти державної власності, у другому – недержавної. Тобто предмети праці (лісові ресурси) перебувають у державній власності, а засоби праці – у приватній. Відповідно система управління лісопромисловим комплексом суперечить його функціям, що і вимагає модернізації виробництва та удосконалення структури управління. Таким чином проблеми модернізації цих сегментів економіки мають різні вихідні передумови. Саме таким і суміжним проблемам присвячена стаття.

Сучасний лісопромисловий комплекс України являє собою складну поліфункціональну виробничо-економічну систему, яка об'єднує підприємства пов'язані із заготівлею й переробкою лісової сировини. Підприємства лісопромислового комплексу створюють засоби споживання (меблі, папір, картон, різноманітні вироби з деревини) та предмети виробництва (пиломатеріали, фанеру, деревні плити, дерев'яну тару та ін.). Продукція цього комплексу використовується більш ніж у 40 галузях промисловості (будівництві, машинобудуванні, легкій, гірничо-видобувній та ін.) та побутовій сфері.

За часткою зайнятого виробничо-промислового персоналу і вартістю продукції лісопромисловий комплекс відноситься до невеликих міжгалузевих комплексів. Лісозаготівельні підприємства постачають деревину для лісопильних заводів; пиломатеріали є сировиною для меблевих фабрик; відходи лісозаготівлі й деревообробки використовують у виробництві деревних плит, целюлози та інше.

До компонентного складу ЛПК входять лісозаготівельна, деревообробна, целюлозно-паперова та лісохімічна промисловості.

Проблема модернізації лісозаготівель у першу чергу пов'язана з раціоналізацією системи й технології проведення лісозаготівель. З нею поєднана органічно проблема урізноманітнення відомчо-власнісного статусу суб'єктів лісозаготівель, серед яких, за даними державної статистичної звітності, з'явилися приватні (близько 0,5% від загального обсягу заготівель), колективні (близько 15,1%). Утім, незважаючи на незначну частку суб'єктів приватної й колективної власності в загальному обсязі лісозаготівель, у лісовому господарстві простежується тенденція до використання ними найціннішої частини лісосировинної бази. Зокрема, частка деревини від загального обсягу заготівель при середньому значенні за всіма формами власності 58,7% у приватній становить 78,4; державній – 60,2, комунальній – 58,8%. Цей факт наочно демонструє селективний підхід до відведення насаджень у рубки суб'єктам різних форм власності, чим штучно створюються

більш сприятливі умови для приватних заготівельників, і відповідно менш сприятливі – для державних.

У теперішній час у загальній вартості основних фондів (ОФ) підприємств лісового господарства наявна значна частка (близько 25 %) невиробничих ОФ. Крім того, основні виробничі фонди (ОВФ) характеризуються високим ступенем матеріальної зношеності і моральної застарілості устаткування, особливо парку спеціальних машин і механізмів. Це дає підстави вважати сучасний стан ОВФ неоптимальним і таким, що не забезпечує повною мірою виконання стратегічного завдання лісового господарства – підвищення лісоресурсного потенціалу та екологічних стандартів території. Про вірогідність висновків свідчить постійне зниження обсягів лісовідновлення при досить стабільних показниках лісозаготівель, що спостерігається протягом усього часу, починаючи з 1990 року.

Для виправлення ситуації необхідні цільові капітальні вкладення (інвестиції) та значне збільшення обсягу обігових коштів лісогосподарських підприємств. Забезпечення сприятливого фінансового клімату в лісовому господарстві потребує кардинальних змін, у першу чергу системи стягнення платежів за спеціальне використання лісових ресурсів та користування земельними ділянками лісового фонду, про що йшлося вище.

Крім того, необхідна досить детальна інвентаризація основних фондів лісового господарства з метою виявлення їх реального стану, максимально можливого очищення складу від надлишкової невиробничої частини, оновлення виробничої частини за рахунок придбання прогресивної лісозаготівельної і лісогосподарської техніки, налагодження її виробництва на вітчизняних підприємствах. Відповідно всі технології лісоексплуатаційних та лісогосподарських робіт мають бути переорієнтовані на екологізацію виробництва.

Зношеність основних фондів у лісовому господарстві офіційно становить 47,6%, насправді – 60–70% [1]. Це означає, що як трелювали ліс на початку 80-х рр. тракторами ТДТ-55 і вивозили лісовозами ЗІЛ-131, так і працюють ті самі машини у 2004 р., щоправда, із розпадом колгоспів на лісосіках побільшало застарілої і багатотоннажної техніки. Але це ситуації не змінює: за 3–4 проходи такий трактор повністю знищує ґрунтовий покрив. При застосуванні їх у гірських умовах з 1 га вирубки зноситься 600–800 м³ родючого ґрунту [2]. Така техніка розрахована для того, щоб максимально знизити вартість заготівлі та вивезення деревини, при цьому збереженням навколишнього середовища нехтується, усе те позитивне, що було напрацьоване раніше і що давало природозберігаючий ефект, але підвищувало вартість заготівлі, сьогодні практично не використовується. Тому природозберігаючих технологій на лісозаготівлях чекати потрібно не скоро, адже один колісний трактор для трелювання деревини в гірських умовах коштує від 280 до 400 тис грн., канатна установка для спуску деревини з гір – від 650 тис. грн. і вище. Такої техніки тільки Івано–Франківська область потребує на суму 1 млрд. грн. [3]. Її не в змозі закупити ні приватні лісозаготівельники, ні підприємства Держкомлісгоспу. Модернізація основних

фондів у лісовому господарстві стосується в основному обладнання для обробки деревини з метою підвищення конкурентоспроможності лісового експорту.

Під модернізацією лісового господарства слід розуміти оновлення зношеного і застарілого устаткування, застосування прогресивних технологій, удосконалення структури виробництва, безперервне впровадження інновацій. Ієрархія (важливість, черговість) основних напрямів модернізації по відношенню до окремих підгалузей, виробництв і підприємств може відрізнятися залежно від їх техніко-технологічного стану, пріоритетності виробництва, назрілої необхідності структурних змін, фінансових можливостей та інше.

Література

1. *Оцінка техніко-економічного стану об'єктів інфраструктури та виробничих фондів України / [Данилишин Б. М., Хвесик М. А., Корецький М. Х., Дацій О. І.]. – Донецьк: ТОВ Юго-Восток, Лтд, 2008. – 375 с.*
2. *Національна доповідь про стан навколишнього природного середовища в Україні у 2007 році. – К.: Міністерство охорони навколишнього природного середовища України, 2009. – 301 с.*
3. *Голояд Б. Я. Основні типи ерозії та їх поширення в Українських Карпатах / Б. Я. Голояд // Лісове господарство, лісова, паперова і деревообробна промисловість. – 1992. – № 3. – С. 15–16.*

УДК 330.51-77

О. Б. ЯРОШ

Таврійський національний університет ім. В.І. Вернадського

ЕКОНОМІКО-МАТЕМАТИЧНИЙ АНАЛІЗ ІНСТИТУЦІОНАЛЬНОГО КОМПОНЕНТУ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Показано вплив інституціонального чинника та його залежності від інших компонентів функції сталого розвитку методами теорії катастроф. Виявлена ступінь компенсаторних можливостей інституційного компонента та важливість його врахування при створенні стратегій сталого розвитку.

Ключові слова: сталий розвиток, інституціональний фактор, теорія катастроф.

Показано влияние институционального фактора и его зависимости на другие компоненты функции устойчивого развития методами теории катастроф. Выявлена степень компенсаторных возможностей институционального компонента и важность его учета для построения стратегий устойчивого развития.

Ключевые слова: устойчивое развитие, институциональный фактор, теория катастроф.

Influence of institutional factor and its dependence on other components of function of sustainable development by the methods of theory of catastrophes is shown. The degree of compensating possibilities of institutional component and importance of its account for construction of strategies of sustainable development is found.

Key words: sustainable development, institutional, theory of catastrophes.